

דף לג

גד. מהו סדר עבודות היום הקבוע בבית המקדש מסידור המערכה ועד לתמיד של בין הערבים?

אביי היה מסדר סדר מערכה בשם גמרא (= מסורת כללית של בני הישיבה, לא בשם חכם מסוים. עפ"י הערוך ורש"י) ואלבא דאבא שאול [המקדים הטבת כל הנרות לקטורת]:
סידור מערכה גדולה.

סידור מערכה שניה של קטורת. [מערכה גדולה קודמת שכן כפרתה מרובה, או משום שממנה מביאים עצים למערכה שניה, אם לא נמצאו בה עצים].

סידור שני גזירי עצים. [ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר – עליה ולא על חברתה, כלומר יערכם על המערכה הגדולה ולא על השניה – מכלל ששתייהן קיימות כבר].

דישון מזבח הפנימי [סידור גזירים קודם לדישון, כי העצים הנם מכשירים לקטורת (רבי ירמיה), ואפילו עצים אלו בעצמם יכולים לשמש לקטורת, אם לא מצא עצים במערכה שניה (רב אשי. והעירו על השמטת הרמב"ם דין וז). או משום שהתחיל במערכה – גומר (רבינא)].

הטבת חמש נרות. [רבא פירש מדוע מקדים דישון מזבח הפנימי לנרות, כי כשנכנס פוגע תחילה במזבח הזהב, ואין מעבירים על המצוות].

דם התמיד; הטבת שתי נרות. [חילקו את הטבת הנרות; לריש לקיש, כדי להרגיש את העזרה. ולרבי יוחנן משום בבקר בבקר – חלקו לשני בקרים. וכיון שהתחיל בהטבה עושה את הרוב ומשייר שתיים שנאמר בהיטיבו את הנרות ואין נרות פחותות משתיים. ודרשו שדם התמיד מפסיק ביניהם, כמפורש בגמרא].

הקטרת קטורת. [בהיטיבו את הנרת ואחר כך יקטירנה].

הקרבת אברי התמיד. [הקטורת קודמת שנאמר בה בבקר בבקר, ואילו באברי התמיד לא נאמר אלא בבקר אחד].

מנחת התמיד [אינה מוקרבת קודם, שאין מקטירים כלום על מערכה גדולה קודם הקטרת התמיד שנאמר וערך עליה העלה – עולה ראשונה (ובלאו הכי כל מיני דמים קודמים למנחות. עפ"י תו"י)].

מנחת חביתין. [עלה ומנחה – עולה קודמת].

נסכי התמיד. [מנחת חביתין קודמת לנסכים הואיל והיא מנחה כמנחת התמיד, ומנחה קודמת לנסכים. ערש"י ור"ח].

קרבנות המוספים. [באים לאחר נסכי התמיד שנאמר זבח ונסכים – הנסכים סמוכים לזבח].

בזיכי לחם הפנים [בשבת. וכמאן דאמר מוספים קודמים לבזיכים כדלהלן].

תמיד של בין הערבים. [אין קרבן אחר קרב אחריו שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים – עליה (- עולת השחר) השלם כל הקרבנות כולם].

א. לדברי חכמים החולקים על אבא שאול, מפסיק בקטורת בין הטבת חמש נרות לשתים,

ולדבריהם דם התמיד קודם לנרות [ודישון מזבח הפנימי קודם לדם התמיד. ריטב"א ועוד.

והרמב"ם (תמידין ו, ב) והסמ"ג כתבו דהיינו לזריקת דם התמיד, אבל שחיטתו נעשית בעזרה בעת שהכהן מדשן

מזבח הפנימי. ועראב"ד פ"ד תמיד; זבח תודה. וערמב"ן במלחמות שהדישון הוא בעצם עבודת לילה אלא שלא

הטריחום חכמים לעשות בלילה דוקא]. וכן דעת תנא דסדר יומא. וכתבו התוס' (לעיל טו.) שיתכן ורב

פפא חולק על אביי וסובר שגם לאבא שאול מקדים דם התמיד להטבת הנרות.

ולדעת תנא דתמיד, שחיטת התמיד נעשית לאחר הטבת הנרות. ואפשר לשיטתו לא היה כלל הפסק בין הטבת חמש נרות לשתים (כן צדד הרשב"א בתשובה עט; חדושי הר"ן שבת כב בשם הרא"ה, ועוד).

הרמב"ם (תמידין ו) פסק כחכמים. ויש שנקטו להלכה כאבא שאול (ע' טור או"ח מה ובית יוסף; רע"ב), וכן אנו נוהגים לומר סדר מערכה דאביי אליבא דאבא שאול, ובדיעבד בכל אופן אינו מעכב (עפ"י לקוטי הלכות. וע' סנהדרין מט:).

ב. כתבו ראשונים (רמב"ם, ריטב"א, מאירי ועוד) שסידור מערכה אינו חובה אלא לפני תמיד של שחר. ויש דעה הסוברת שגם בתמיד של בין הערבים צריך לסדר מערכה (מובא בריטב"א להלן לט.). וע' לעיל כו אודות דישון מזבח הפנימי בין הערבים.

ע' פרטים נוספים לעיל יד-טו.

גה. אלו הלכות מוזכרות בסוגיא, הנובעות מהכלל 'אין מעבירים על המצוות'?

אמר ריש לקיש: אין מעבירים על המצוות (רש"י: הפוגע במצוה לא יעבור ממנה. ולמדו במכילתא מושמרתם את המצוות – המצוות. לא תמתין למצוה עד שתחמץ ותיישן).

רבא ביאר שלכך דישון מזבח הפנימי קודם למנורה כי כשנכנס להיכל פוגע במזבח תחילה, שהמזבח היה משוך מן השלחן והמנורה מזרחה.

אמר רבא: שמענו מדברי ריש לקיש שאסור להעביר על תפלין שעל הזרוע בשביל תפלין של ראש, אלא יתחיל בזרוע.

רש"י מפרש (וכ"כ הרי"ד ורבנו אליקים. וע' גם בשו"ת הרדב"ז ח"ו ב'קמב) לענין סדר הנחתם, שלא יניח של ראש קודם של יד. ורבנו חננאל (עפ"י פר"ח ותו"י. ובתוס' מובא רבנו תם) מירש בשם רב האי גאון: כשנותן התפלין בתיק יקפיד שתפלין של יד יהיו למעלה כדי שלא יצטרך להעביר על המצוה כשבא להניח. ורבי אליהו מפרש לענין משמוש התפלין שהוא מצוה, ימשמש תחילה בשל-יד ולא יעביר עליהן.

א. משמע בתוס' וכן כתבו המפרשים בדעת רש"י, שדין זה הוא מהתורה. וכן נקטו פוסקים אחרונים להלכה. והעירו על דברי הרדב"ז שכתב שהוא מדרבנן. (וע' ארעא דרבנן א) שתלה שאלה זו במחלוקת רש"י ותוס'.

ב. כתבו התוס' שאין נחשבת העברה על המצוות אלא כשרוצה לקיים שתיהן, צריך להקדים זו שפגע בה תחילה, אבל כשבא לקיים מצוה אחת בלבד – אין זו העברה. ובמקום אחר דחו התוס' סברה זו (ע' מגילה ו:). ואולם כמה פוסקים נקטו כדברי התוס' כאן (ע' מגן אברהם קמז, יא; ברכי יוסף או"ח טו. וע"ע מו"מ בדין זה בספר דברי שלום ח"א ה).

ג. מבואר בכמה מקומות שאיסור העברה על המצוות אינו בחפץ מצוה בלבד אלא גם בזמן – שאם חל זמן המצוה אין לדחותה לזמן אחר (עפ"י אבני נזר או"ח תנט, א תקן, ג; יו"ד שציה, ה; אה"ע קכב, יח. ע"ע מגילה ו:).

נחלקו הפוסקים ז"ל האם נכון להשהות מצוה כדי לעשותה מן המובחר. (ע' מגן אברהם כה, ב; חכם צבי ק; באור הלכה שם ד"ה פגע; שבות יעקב לד; סוף ספר לבושי צדקה לר"צ הכהן; מנחת יצחק ח"ב י, יד; שבט הלוי ח"ג עט). ויש מי שמחלק בין העברה ב'שב ואל תעשה' לעשיית מעשה, שזה אסור אף כדי לעשות המצוה מן המובחר (עפ"י אבני נזר או"ח שעט, ח-י).

ד. כתבו תוס' ישנים (ותורא"ש) שמצות פנים (כגון דישון מזבח הפנימי), הואיל והיא עדיפה על מצות חוץ (כגון גזירי עצים), אין איסור לעבור על המצוה האחרת כדי לעשותה תחילה (וכעין זה כתב הר"ד לענין הטבת חמש נרות מערביים, לפי שהם חשובים יותר, אין איסור לעבור על השתים שבמזרח). ואולם יש מהאחרונים שכתבו להוכיח שאין להעביר מצוה קלה כדי לקיים החמורה (ע' בשו"ת הדרב"ו קפו; חכם צבי קו; טורי אבן מגילה ז: וכדי שלא יסתרו לדברי הראשונים שמא יש לחלק אם המצוה כבר בידו שאז אסור להניחה בגלל מצוה אחרת אפילו זו קלה וזו חמורה, ובין אם בא לכתחילה לקיים את המצוה התמורה).

ה. אם כבר עבר על המזבח והוא אצל המנורה – יש אומרים שייטיב תחילה את הנרות. ואין הדבר מוסכם (עתוס' מגילה ז: ובטורי אבן שם וחזון איש זבחים טו,א. ובשפת אמת (כאן) כתב לתלות שאלה זו במחלוקת אביי ורבא).

ו. נחלקו אחרונים האם יש להעביר על המצוה כדי לקיים מצוה אחרת שהיא קודמת מפני תדירותה (ע' רמ"א וט"ז או"ח תרפד, ג, כה,א).

ז. משמע מדברי התוס' שגם כאשר מן הדין יש להניח תפלין של יד קודם תפלין של ראש, אם פוגע בתחילה בשל-ראש נחשב מעביר על המצוה, הגם שעדיין לא הגיע זמנה ואסור לעשותה כעת.

ואולם הרדב"ז (ח"א תקסט) כתב שאין זה מעביר על המצוה ממש אלא כעין מעביר (וע"ע אבני נזר או"ח שעט, ח תקיד, ח).

דף לד

נו. א. האם הקטרת הבזיכים וסידור הלחם קודמים לקרבנות המוספים או המוספים קודמים להם? ב. קטורת של שחר וקטורת של בין הערבים – מתי היו קריבות?

א. נחלקו תנאים האם מוספים קודמים לבזיכים (יאוחר דבר שנאמר בו ביום השבת ביום השבת מדבר שלא נאמר בו אלא ביום אחד. וכן דעת רבי ישמעאל לאביי, פסחים נח), או בזיכים קודמים (גזרה שוה 'חוקה – חוקה' מחביתין, שיוקדמו כמותם. וכן דעת רבי עקיבא שם). ואמר אביי: מסתבר כמי שאומר מוספים קודמים לבזיכים.

א. הרמב"ם (תמידין ו,יא) פסק מוספים קודמים לבזיכים, והבזיכים קרבים לפני נסכי היין של המוספים (ע' בבאר שיתו בנושאי כלים; מקדש דוד סוס"י ט; ברכת מרדכי ח"א כה).

ב. נראה שיום טוב שחל בשבת, קודמים כל מוספי היום לבזיכין (עפ"י שפת אמת סוף סוכה).

ג. כתבו תוס' ישנים ותורא"ש (כו:): אפשר להקריב בזיכים ומוספים מוקדם, מיד לאחר תמיד של שחר, ואולם עיקר זמנם הוא בצהרי היום, בשעה חמשית וששית (כן כתב תורא"ש כאן, ובדבריו מיושבת תמיהת האבני-נזר או"ח כה, ג מפסחים נט).

ובתוס' רי"ד משמע לכאורה שלדעת האומר בזיכים קודמים, רגילים הם להיקרב עם תמיד של שחר. ובטור (או"ח רפו) משמע שאפשר להקריב מוסף בבוקר. ואילו במגן אברהם (רפא) משמע שמוספי שבת מצוה מדאורייתא דוקא בעיצומו של יום ולא בבוקר. ויש שלמדו מדברי רש"י (במנחות ח.) שמוספים אינם קרבים קודם שש, אף לעיכובא (ע' בשו"ת שבט הלוי ח"א נה).